

DIPLOMATARI DE LA CATEDRAL DE TORTOSA
(1193-1212). EPISCOPAT DE GOMBAU DE SANTA OLIVA,
D'ANTONIO VIRGILI¹

L'any 1997 Virgili va publicar la primera part del *Diplomatari de la catedral de Tortosa*, que comprèn del 1062 al 1193, i ara, finalment, també en edició de la Fundació Noguera, veu la llum aquesta segona part que, seguint cronològicament l'anterior, conclou el 1212.

Aquest extens diplomatari s'inicià el 20 d'octubre del 1193, quan estava vacant la seu tortosina, i s'acabà el 26 de setembre del 1212 en l'episcopat de Gombau de Santa Oliva, on precisament morí al gener de 1213. Cronològicament, aquesta ingent obra documental comprèn el període de vacança de la mitra de Tortosa des d'octubre del 1193 fins a la designació del nou bisbe a la segona meitat de 1194, de Santa Oliva, i ja pràcticament fins a la seva mort, sent encara titular del bisbat tortosí.

La primera part d'aquest diplomatari, publicada el 1999, que a tots els efectes podem considerar el volum I d'aquesta important obra, conclou en el document 493, de 15 d'octubre del 1193. El nou volum s'elabora com la continuació de l'anterior i així, el primer document que publica és l'assenyalat com el número 494, i segueix fins a un total de 767. A aquests 273, se n'hi han de sumar 6 més d'afegits com a annexos a la primera part ja editada i localitzats amb posterioritat a la seva publicació.

A títol introductor, l'autor descriu els fons documentals que treballa amb gran precisió, amb indicació de la localització, la classificació, amb referències topogràfiques i altres criteris d'identificació usats a l'Arxiu Capitular de Tortosa, on es troba la documentació que es publica.

També s'inclou una breu relació dels bisbes que ocuparen la seu de Tortosa després de la conquesta cristiana de la ciutat el 1148, amb referències biogràfiques de Gombau de Santa Oliva, abans canonge de la seu tarraconense. I ja concretament, del període del seu episcopat, Virgili destaca la circumstància, no exempta de rellevància històrica, de coincidir amb el trànsit del segle XII al segle XIII; un període en què ja havia conclòs el procés de conquesta territorial del que ja es denominava Principat de Catalunya, amb les seves fronteres a grans trets pràcticament definides (subsisteixen encara certs conflictes amb l'Aragó); un moment històric rellevant, doncs, de consolidació de la monarquia catalana, unida ja a l'aragonesa des de mitjan segle XII.

1. Barcelona, Fundació Noguera, 2001, col·l. «Diplomatari», 25, 533 p.

Amb Gombau de Santa Oliva, un cop pacificat el territori, procedia a assegurar i reforçar l'autoritat episcopal i sobretot el patrimoni, amb els béns i els drets, els privilegis i fonamentalment el domini i la jurisdicció que exercia en diversos territoris de la Corona d'Aragó. Virgili destaca que en el seu pontificat es coneixia un augment considerable del patrimoni de la seu tortosina, mercès a les donacions que rebé a la concessió de nombrosos privilegis comtals i reials.

Tenen un relleu especial els apartats que l'autor dedica als dominis jurisdiccionals del bisbat de Tortosa, per allò de nou que té la seva aportació històrica. Ens referim als dominis de Cabassers (del castell de Siurana) i de Calaceit (Matarranya).

La tipologia documental en tot cas és molt variada, i Virgili fa un treball de conjunt en aquest sentit tenint en compte la primera part ja publicada d'aquest diplomatar. Així distingeix entre les butlles, les cartes pobles, les concòrdies, les confirmacions de privilegis, les ordenances de govern, les donacions i els censos, els infeudaments, els actes sobre penyores o garanties creditícies, les permutes, els privilegis reials, els testaments i les vendes. L'autor elabora unes taules en què es ressenya cada document publicat i la seva naturalesa, incloent-hi els del primer volum, com s'ha indicat.

Finalment es publiquen ja els documents referits que integren aquest nou conjunt diplomàtic, fonamental per a l'estudi històric no solament de la seu de Tortosa sinó de tot el seu territori, ateses les nombroses dades i elements que aporten per a la història local del seu districte i dels llocs del seu domini jurisdiccional.